

ejus quem illa concitaverat, concessum est ei ut filii A ejus usque ad quartam generationem regnarent. Post eum beatus quoque Joiada et sanctus pontifex, qui Athaliam impiissimam interfici jussit, et Joas in solio patris collocavit, et Hierusalem a sordibus et immunditiis purgavit, tali eum laude exornat Scriptura divina, dicens : *Senuit autem Joiada plenus dierum, et mortuus est cum centum triginta esset annorum; sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israel, et cum domo ejus. Ecce iste pius sacerdos, et temporali et æterna retributione remuneratus est; Jehu autem tantum temporali.*

XII. Videamus quoque quid Samson contigerit, quem Apostolus in catalogo virorum justorum enu- B merat. Amavit itaque mulierem non amantem se; quæ plus obtemperavit inimicis ejus, quam amico amanti se. Et quia ille vir justus credidit mulieri infideli, ideo et lumen oculorum amisit, et ducatum Israeliticæ gentis perdidit. Cui licet postea restituta sit virtus pristina, et ignominiosam vitam gloriosa morte finierit; æterna quidem vita non caruit, tamen ducatum pristinum non recuperavit. Sic ergo dignetur domnus dudum imperator pie perpendere, ut cæleste et sempiternum regnum non perdat: qui deceptus a muliere, terrenum et temporale amisit. Cedat divinis judiciis, quia nihil in terra sine causa. Voveat et reddat Domino Deo terribili et ei quæ aufert spiritum principum. Bonorum enim regum est dicere : *Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum.* Hæc dicit beatus Job : qui conanti se decipere uxori suæ non consensit, sed rigida in- ventione redarguit dicens : *Quasi una de stultis mulieribus locuta es.* Qui et in alio loco de Deo dicit : *Apud ipsum est fortitudo et sapientia. Ipse novit et decipientem, et eum qui decipitur.* Et : *Baltheum regum dissolvit, et præcingit fune renes eorum.* Et iterum : *Qui immutat cor principum populi terræ, et decipit eos ut frustra incedant per invium.* Quod et ipsi beato Job contingeret, si suasionem uxoris suæ libenter audisset. Ideo ergo terribilis Dominus, non tantum populis terræ, sed et ipsis principibus po-

puli : de quo quidam rex superbus et humiliatus confitetur coactus dicens : *Altissimo benedixi, et viventem in sempiternum laudavi, et glorificari : quia potestas ejus potestas sempiterna, et regnum ejus in generationem et generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt : juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cæli, quam in habitatoribus terræ, et non est qui resistat manui ejus, et dicat ei : Quare fecisti? Et post pauca : Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, et magnifico, et glorifico regem cæli : quia omnia opera ejus vera, et viæ ejus judicia, et gradientes in superbia potest humiliare.*

XIII. Neque ullo modo hæc idcirco dicimus, ut domnum quondam nostrum imperatorem impiis et infidelibus regibus comparemus. Sed quia permisit se a muliere iniqua decipi, contigit illi quod scriptum est : *Qui conturbat domum suam, possidebit ventos.* Per quam conturbationem, et ventorum possessionem, perpetrata sunt innumerabilia perjuria, et deprædationes immensæ, cum homicidiis, adulteriis et incestis : pro quibus omnibus poenitentiis necessarium est religiosissimo quondam imperatori ; ut redeat ad cor suum, agatque poenitentiam, humiliatus sub potenti manu Dei, cui non est impossibile tribuere illi exaltationem æternæ vitæ : quia exaltatio temporalis vitæ jam non congruit illi, qui conturbata domo et mente, divina dispensatione et judicio cessit alteri, et locum dedit non cuilibet inimico aut extraneo, sed charissimo filio. Propter quod in omni jucunditate et exultatione cordis sui summas gratiarum actiones summo omnipotenti Deo indesinenter persolvere debet ; quia, sicut semper optavit, non successit illi in regnum inimicus expugnator, sed filius amator. Nunc ergo audiant omnes in commune tumultuosi et quieti Prophetam dicentem : *Sileat omnis terra a facie Domini.* Et Psalmistam : *Timet Dominum omnis terra, ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem. Quoniam ipse dixit, et facta sunt : ipse mandavit, et creata sunt, et cætera.*

BALUZII NOTÆ.

^a Domnus dudum imperator. Vel hic locus ostendit librum hunc apologeticum fuisse scriptum, haud ita multo post exaurationem Ludovici Pii, id est, D

anno 833. Nam anno sequenti imperator restitutus est in conventu episcoporum habito Kalendis Martiis in monasterio sancti Dionysii.

AGOBARDI CHARTULA

Porrecta Lothario Augusto in synodo Compendiensi, anno 832^a.

In nomine Dei ac Domini nostri Jesu Christi. Anno incarnationis ejus octingentesimo tricesimo

tertio, ego Agobardus Lugdunensis Ecclesiæ iudicis episcopus interfui venerabili conventui apud

BALUZII NOTÆ.

^a Titulum hunc nos fecimus huic libello, pro eo quod editio Massoni sic habebat : *Publica L. imperatoris coram amplissimo episcoporum conventu poenitentia Agobardo præside* : qui titulus non exstat in veteri codice. Sane vel ex eo fallit hic titulus, quod huic conventui præfuisse ait Agobardum. Nos itaque

hunc librum *Chartulam* inscripsimus, propter auctoritatem Actorum exaurationis Ludovici : in quibus, post enarrata quæ in Compendiensi synodo acta sunt adversus optimum principem, demum hæc leguntur : « His itaque gestis, placuit ut unusquisque episcoporum, qualiter hæc res acta fuerit, in propriis

palatium quod nuncupatur a Compendium : qui utique conventus exstitit ex reverentissimis episcopis, et magnificentissimis viris illustribus, collegio quoque abbatum et comitum, proniscuæque ætatis et dignitatis populo, præsidente serenissimo et gloriosissimo Lothario imperatore, et Christi Domini amatore; quo protegente et adjuvante subter annexa disposita sunt anno imperii primo, b mense quarto. Quibus omnibus vehementer incumbebat vera necessitas, ut sollicitè tractarent de periculo regni in præsentī, et statu in futuro : quod regnum, quia jamdiu nutabat, et impellebatur ad ruinam per negligentiam, et (ut verius dicam) c per ignaviam domni Ludovici venerandi quondam imperatoris, in quibus ille irretitus est per corruptas mentes et corruptentes, et secundum apostolicum dictum : Quia erant ipsi errantes, et alios in errorem mittentes. A quo conventu quidquid ntiliter et laudabiliter tractando et conferendo inventum est, et necessario statuendum, et judicantibus consensi et consentiens ipse judicavi. In primis videlicet quæ ad commoditatem et soliditatem regni et regis pertinere videbantur, deinde quæ ad erectionem et purgationem animæ domni Ludovici, manifestissime noscebantur : quæ in prædicto conventu fideliter quæsitæ, et veraciter inventa, et ordinabiliter executæ sunt, in eo scilicet quod prædictus conventus deliberavit, ut d per legatos et missos admoneretur dominus Ludovicus de suis erroribus, et exhortaretur ut secundum propheticum dictum rediret ad cor, et recognosceret acta sua, quæ adversus Deum currens per vias pravitatis et injustitiæ exegerat, ac deinceps susciperet consilium vitæ et salutis suæ ; quatenus apud omnipotentem Judicem et Domi-

num, qui clementissimus indultor est criminum, indulgentiam et remissionem iniquitatum impetrare posset ; ut qui per multiplicatas negligentias regnum terrenum amiserat, per impensas supplices confessiones regnum cœlestē adipisceretur per eum apud quem est misericordia et copiosa redemptio. Propter quod et a libellus editus est a viris diligentioribus, et ei oblatus, de manifestatione criminum suorum ; in quo velut in speculo perspicue conspiceret feditatem actuum suorum, et fieret in illo quod per pœnitentem perfectum dictum est : *Iniquitatem meam ego agnosco, peccatum meum coram me est semper.* Pro qua re accesserunt ad eum denuo omnes qui in prædicto conventu aderant episcopi, condolentes et compatientes infirmitatibus et miseriis ejus, exhortantes atque exorantes et postulantes ut omnipotens Deus manu pietatis suæ educeret eum de lacu miseriæ et de luto cœni. Quod clementissimus Dominus non solum non abstulit, sed nec distulit. Sed mox resuscitata in mente ejus contritione humillati cordis, prostratus coram eis, non semel, vel iterum, sed tertio, aut amplius, crimina cognoscit, veniam poscit, auxilium orationum precatur, consilium recipit, pœnitentiam postulat, injunctam sibi humilitatem libentissime impleturum promittit. Innoscitur ei lex et ordo publicæ pœnitentiæ : quam non renuit, sed ad omnia annuit ; ac demum f pervenit in ecclesiam coram cœtu fidelium, ante altare et g sepulcra sanctorum. Et prostratus super cilicium, bis terque quaterque confessus in omnibus clara voce cum abundantī effusione lacrymarum, depositis armis manu propria, et ad crepidinem altaris projectis, suscepit mente compuncta pœnitentiam publicam h per manuum episcopalium imposi-

BALUZII NOTÆ.

chartulis insereret, eamque sua scriptione roboraret, et roboratam memorato principi Lothario ob memoriam hujus facti offerret. Ad extremum, omnibus nobis qui interfuimus visum est, omnium chartularum, imo tanti negotii summam in unum breviter strictimque congerere, etc. » Unde patet unumquemque episcopum chartulam suam porrexisse Lothario ante solutam synodum : quod nos quoque factum monuimus ab Agobardo in titulo libelli istius.

a *Compendium*, in diocesi Suessionensi situm, ad Isaram fluvium.

b *Mense quarto*, id est, mense Octobri, quo peracta est nefanda illa optimi principis exauctoratio.

c *Per ignaviam domni Ludovici*. Hæc perfidorum querela, regnum Francorum, quod sub Carolo Magno immensum fuerat amplificatum, regnante Ludovico ruere. Sic enim habent Acta exauctorationis ejus : « Et quomodo in processu temporis, per ejus improvidentiam vel negligentiam in tantam venerit ignominiam et vilitatem, ut non solum amicis in mœstiam, sed etiam inimicis venerit in derisionem. »

d *Per legatos et missos*. Ita enim inquitur episcopi in eisdem Actis : « Nos tamen memores præceptorum Dei, ministerique nostri, atque beneficiorum ejus, dignum duximus ut per licentiam memorati principis Lotharii legationem ad illum ex auctoritate sacri conventus mitteremus, quæ eum de suis reatibus admoneret. »

e *Libellus editus est*. Acta exauctorationis : « Super quibus chartulam summam reatum suorum, unde illum specialiter redarguerent, continentem, ei de-

derunt, quam ille in manibus gestabat. » Exstat eadem chartula, sive libellus, ut vocat Agobardus, in eisdem Actis, ubi in octo capitula divisus est.

f *Pervenit in ecclesiam*. Acta exauctorationis : « Veniens igitur idem dominus Lodeuvicus in basilicam sanctæ Dei genitricis Mariæ, ubi sanctorum corpora requiescunt Medardi videlicet confessoris Christi atque pontificis, nec non Sebastiani præstantissimi martyris, etc. » Verum, ne quis in hoc erret, istud peractum non est apud Compendium, tametsi illic habita fuerit prædatoria illa synodus ; sed in civitate Suessionensi, in monasterio sancti Medardi, ubi Ludovicus in custodia detinebatur jussu Lotharii.

g *Sepulcra sanctorum*, Medardi videlicet et Sebastiani.

h *Per manuum episc. impos.* Acta exauctorationis : « Deinde cingulum militiæ deposuit, et super altare collocavit ; et habitu sæculi se exuens, habitum pœnitentis per impositionem manuum episcoporum suscepit. » Peractum id facinus ab Ebbone archiepiscopo Rhemensi, ut patet ex Narratione clericorum Rhemensium de depositione ac restitutione Ebbonis : « Lotharius veniens per imperialia palatia, adduxit secum patrem suum usque Suessionis ad monasterium S. Medardi. Ibi, hortantibus et jubentibus cæteris episcopis seu prinoribus regni, coactus est Ebbo, quia in diocesi ejus erat, illi imponere publicam pœnitentiam. Unde nimiam et perpetuam ejus incurrit offensam. » Vide etiam Theganum cap. 44.

tionem, cum psalmis et orationibus. Sicque depo- A
sito habitu pristino, et assumpto habitu pœnitentis, interfui, et melioribus consonans et consentiens ju-
congratulans et confidens, postulat piissimi pastoris dicavi, et manu propria signans subscripsi.

AGOBARDI

EPISTOLA AD EBBONEM EPISCOPUM RHEMENSEM, DE SPE ET TIMORE.

Magnificentissimo ac desideratissimo domno patri et fratri Ebboni Ecclesie Rhemorum episcopo Agobardus in Domino Deo æternam salutem.

Cum quadam die valde diligenda, honoranda at- B
que laudanda devotio tua præcipue mihi (cui gratis, id est, absque merito, sola tua te benignitate instigante, piam amicitiam impendis) et manibus gestaret et ore proferret ea quæ ad ædificationem bonarum mentium pertinent, cognoverunt qui præsentés aderant solertissimam intentionem tuam velle secum semper habere de Scripturis divinis aliqua, in quibus non solum in equum ascendens, sed etiam de equo descendens, pro locis et temporibus congruæ quantitatis secundum beatum virum, qui non abiit in consilio impiorum, in lege Domini meditareris die ac nocte; quatenus vere esse possis tanquam lignum juxta fluentia Scripturarum plantatum, cujus omnia prosperantur quæ facit: et quæ facit? utique poma et folia, quæ intelliguntur facta et dicta; ut poma C
sint in actibus, folia in verbis; cujus ligni folium non defluit: quia (secundum quod scriptum est de Samuele, *Non cadit de omnibus sermonibus ejus in terra*) curat sollicitè, ne quid frivolum vel inane proferat, quod oblivione potius quam memoria dignum sit. Sic enim Apostolus unanimes comitem instruit, dicens: *Ineptas autem et aniles fabulas devita*; et iterum præcipit denuntiare quibusdam, ne intendant fabulis et genealogiis interminatis, quæ questiones præstant magis quam ædificationem quæ est in fide. Et iterum: *Profana autem et inaniloquia devita. Multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit.*

Igitur Deo devota et fidelis sanctitas tua cum mihi dignaretur talia pandere, suggestum est a me D
ut in primis juberet tibi scribere in eodem quod gestabas Enchiridion, de divinis libris arduas et difficiles sententias ad observandum, quæ præcipuæ sunt ad deprimendas per timorem mentes hominum, ne elevari possint in vanam præsumptionem; et his diu diligenterque perspectis, juberet demum talia quæ viderentur congrua, a proprio inserere ma-

BALUZII

* *Proprio inserere manuali*, id est, libro qui semper est in manibus. Unde sic loquitur ipse Agobardus in fine istius epistolæ: « Maxime quia et vos tale fieri jussistis opus, quod paulisper manu gestetur, non quod in armario vel in scrinio reservetur. » Quamobrem Duodena, Bernardi ducis uxor, cum monita scriberet ad filium suum Willelmum, librum illorum monitorum inscripsit Manuale, hoc modo: *Liber*

nuali. Cumque hæc ego suggestissem, dignatus es præcipere, ut ego inchoarem sicut mihi videbatur, et sanctitati tuæ dijudicanda transmitterem. Omnis itaque *Scriptura divinitus*, ut ait Apostolus, *inspirata, utilis est ad docendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*. Quæ Scriptura, tantæ perpetuitatis est, ut auctor illius, sempiterna Veritas, Verbum et sapientia Patris, Dominus et Redemptor noster testetur de illa, dicens: *Facilius est cælum et terram transire, quam de lege unum apicem cadere*. Et iterum: *Cælum et terra transibunt, verba vero mea non transiunt*. Cumque hæc perennia verba, plena sint regulis morum, ac disciplinarum, atque virtutum, operis, et fidei, inter cætera exstant dæres penitus necessariæ moderationi mentium humanarum, id est, spes et timor, de quibus sacerdotibus et omnium plebium doctoribus Dominus mystice per legem præcipit dicens: *Non auferes loco pignoris superiorem et inferiorem molam*. Quæ molæ licet utrumque testamentum recte figurare possint, intelliguntur tamen utiliter spes et timor; ut inferior dicatur timor, superior spes. Cui autem una defuerit, farinam facere non potest: quia in mente sua nihil sanum pertractare potest, quem aut timor sine spe premit, aut spes sine timore levat. Unde Psalmista in utrumque conjungens dicit: *Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus*. Judas denique proditor, post Dominicam traditionem, quia sine spe timuit, dicens: *Peccari tradens sanguinem justum*, ideo abiens laqueo se suspendit, et crepuit medius, atque effusa sunt viscera ejus. E contrario autem, quia sine timore sola spes elevabantur illi qui Domino respondebant, *Semen Abraham sumus, et nemini servivimus unquam*, dedignati sunt credere in Salvatorem, quia præsumebant non se esse salvandos, sed salvatos: cujus rei exemplis tota est plena Scriptura divina. Semper autem necesse est ut hæc duæ molæ fidelium mentibus incessanter adsint; ut quia spes animum semper erigit, metus autem pre-

NOTÆ.
Manualis Duodena, quem ipsa misit ad filium suum Willelmum. Viderat unum libri istius exemplar viri clarissimum Gulielmum Catellum senator Tolosanum. Aliud vero nos diu habuimus in potestate, vivente illustrissimo viro Petro de Marca archiepiscopo Parisiensi, qui illud postea dono dedit clarissimo viro domino Lucæ Dacherio monacho Benedictino congregationis sancti Mauri.